

liana la boca pus *chica*», *Curial* (NCL II, 129). «—Anant per son camí --- trobà un gran leó qui se'n portava una criatura, e per la molta gent qui'l seguia, no's gosava aturar per menjar-la; com En Guillem de Varoÿch se véu davant lo leó ab l'infant *xich* que portava, devallà del cavall --- e tirà la spada: lo leó --- lexà la criatura e --- hagué una brava batalla ---», JoMartorell (Ag., § 38, I, 111); i en l'epitafi de l'heroi i l'heroïna (que potser ja deixà escrit l'autor, car no sembla estil de l'impostor Galba): «Lo cavaller que en armes fon lo fènix / y la que fon, de totes, la pus bella, / morts són aci, en esta *chica* tomba: / Tirant lo Blanc e l'alta Carmesina» (verificat a la pri., § 485 = Ag. IV, 402.6; NCL V, 289.7.).

«Molt se deriven / ab de que viven / let de les mares / —més, que dels pares, / no sols moral / mas natural— / la let altera: / si de somera / mama la let, / lo *chich* potret / may podrà ser / cavall lauger», «d'ells fan mamar / let d'animals, / e resten tals / per temps avant: / *chica* mamant / una donzella / let de cadella, / què vomitava / menjar tornava» (una noia que havia mamat llet de gossa, quan era infantó, després es bevia, com una gossa, allò que havia vomitat), JRoig (*Spill*, 9104, 9156); «Y lo Rector --- / té dues filles: / y si en saben de fatilles!: / a 'ncant la cama / <té> la major --- / plena és de baratària / la pus *xica*: / de vergonya no'n té mica / ---», *Coll. de Dames*, 362.

Fora de l'últim i dels dos primers; tan marcadament valencians de llenguatge, notem pertot que es tracta d'un ús extraordinàriament ponderatiu de la petitor: el matís del llenguatge en l'ús de *xic* (o *petit* etc.) no està caracteritzat per aquesta freqüència (no presència) del mot en autors valencians, tant com per aquest caràcter estilètic de magnificació de la petitesa: i així no és senyal segur d'origen valencià o balear; també apareix amb aquest matís afectiu en algun text de c. 1400, on no es veuen senyals lingüístics de les regions meridionals. «Déu nos ha creats per tal que senyorejássem als peix de la mar e als ocells del cel, e a totes les coses animades qui són sobre la terra: / e ara som donats a ells en menjar lur, e vianda, axí als *xics* com als grans, així als polls com als leons, e així als onses com a les puces», BOliver (*Excit.*, 105): la insignificància marcada pel contrast enorme *puça/ós*, *pollet/lleó*, la marca ja abans el *xic* potenciador de la menudesa.

I també és, sobretot amb aquest matís de disminució extraordinària, que el notem en valencians medievals: «pren gocets petits e obri-ls per la esquena, e axí calents sien posats ---; e si no pots haver gocets --- pren lo cabrit *chic* ---», Receptes val. de Micer Joan, a. 1466 (*BABL* VII, 324): tractant-se de gosssets ja no cal disminuir en termes ponderatius, però sí en parlar d'un gènere zoològic més gran, el caprí, car per a l'efecte terapèutic aquest sí que ha de ser petit de debò.

Els matisos a part, aviat es nota la diferència que en l'ús del mot ha quedat entre les terres del Sud i l'Oest per una banda, i la gent del Nordest, més donada a una retenció sòbria en l'expressió. Car és en aquelles

terres on *xic* tendeix a usar-se més en tots els tons —sense que allà *petit* hagi estat mai ni s'hi hagi tornat foraster, però restant més confinat al llenguatge severament seriós; aquí és on aviat apareix *xic* sense ponderació, i en gran massa: «unes balances *chiques* per a pesar florins», docs. de la Seca de València, a. 1476 (*BDC* XXIV, 126); és clar que *xic* és aliè al lèxic de Llull (estil fred o apassionat, però sempre serè, i d'estament noble, no pas populista), però quan el *Blanquerna* queda confiat a l'inescrupolós valencià Bonllabi, en l'ed. de 1526, al mateix temps que el saturava de diminutius (en el to de la plebs del País) també hi inserí *chic*, sense especial temperatura estilètica: «los fadrinets *chichs* orfenets» (que Galmés expulsà, és clar de l'ed. de 1914, posant-hi *los infants òrfens*, p. 12).

Però també es nota aviat, la preferència més gran en cat. occid. i balear, per bé que no sigui tan accentuada: en un doc. de la SdUrg., de 1585, un senyor envia una *xica* al forn a cercar-li pa (CaCandi, *Misc. Hi. Cat.* II, 80); i el *DAG.* dona cites de un *xic* per 'un nen' (que ja corre pel món, amb seny o sense) en un text de Tort. de 1595, i en un de Solsona de c. 1600. També bastant a Mall., almenys força més que en la zona barcelonesa: «unas tizoras grans y *xicas*»; inv. mall. de 1602 (*DAG.* VIII, 81b); «Homos, dones, *xics* y grans ---», en les gloses d'En Tià de Sa Real, ja prop de 1800 (*DAG.* VIII, 288b).

Avui la diferència a favor de *xic* ha quedat separada per un séc bastant accentuat, que corre, en direcció NO., des del Gaià i Baixa Segarrà; diluint-se un poc més quan s'acosta al Pirineu Central; cosa que es marca encara més en el cas de *xic* i *xica* substantius, per 'noi, nen', tan estranys des d'aquella línia cap al NE., però vivacíssims al Sud, i més encara quan es passa al Baix Camp des de l'Alt Camp i el Tarragonès. Hi ha doncs bastant de coincidència amb l'àrea de substrat mossàrab. Però no oblidem allò de l'ou, i la gallina (què fou primer?): el mot que el tarannà més afectiu dominant en la massa popular afavoria, o el mot que des d'antic s'havia anat espargint més en les zones on aquest natural estava subjecte a menys contenció. Segurament això existí sempre en tot el territori de la llengua; per més que cap al Nord se li atorgués menys audiència.

El fet d'estereotipar-lo o no com a nom substantiu de l'home o dona adolescents, no n'és més que un corollari: això sí que ja des de c. 1500, apareix com a propi del Migdia; i si el veiem al *ThPu.* documentat abundantment, no és per pressions de la seva nissaga gironina sinó per les que li venien de l'ambient valencià en què volia fer carrera (i àdhuc contribuïnt-hi la mà dels seus editor i impressor valencians). «Una, mostrant estar malalta, / crida: —Comare: / per reposar-me yo la mare / què-y serà bo? / —Senyora mia, per açò / —dix la madrina— / yo us hi daré prest medicina; / —com? de què-m rich?— / com aja yo bolcat lo *chich*, / vos ho diré / --- / —Tots temps me par tinc gran caliu / dins en lo cors. / —Un bon tihó que fos ben gros / fóra millor / y apagaria la